

Section: Tourism and Hotel and Restaurant Business

ОСНОВИ СТАТИСТИЧНОЇ МЕТОДОЛОГІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ТУРИЗМІ

Ковалевська Ірина Миколаївна

к.е.н.

Кафедра економіки, підприємництва та туризму
Поліський національний університет, Україна

Тарасова Валентина Віталіївна

д.е.н., професор

Кафедра екології та географії
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, Україна

Статистична методологія – це сукупність науково обґрунтованих методів, правил і способів статистичного вивчення масових явищ і процесів в міжнародному туризмі, які встановлюють *порядок збирання, опрацювання та аналізу* статистичної інформації.

Будь-яке дослідження неможливе без статистичної інформації. Інформація – це відомості, що передаються людьми усним, письмовим або будь-яким іншим способом. Мета проведення: формування статистичної інформації щодо характеристик суб'єктів туристичної діяльності, кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, для інформаційного забезпечення аналізу стану туристичної галузі. Інформація може бути універсальною - поданою у вигляді символів і знаків, суб'єктивною – у вигляді значення, яке надають символи. Видів інформації дуже багато: текстова, числова, таблична, електронна, звукова тощо.

Статистична інформація в міжнародному туризмі існує у вигляді первинних даних щодо респондентів, статистичних даних (цифрової інформації), що накопичені в паперовому або в електронному вигляді. На підставі цифрової інформації здійснюється підрахунок *фізичних (кількісних) показників* в'їзного і виїзного туризму в масштабі окремих країн, регіонів і світу, а саме: кількості прийнятих міжнародних відвідувачів, у тому числі міжнародних туристів і одноденних відвідувачів за країнами виїзду, сезонами і метою подорожі; кількості міжнародних туристів, які виїхали за країнами і сезонами. Статистичні дані можуть використовуватися для прогнозування продажів, прибутку, фінансового аналізу проектів капітальних витрат, корегування існуючих оцінок тощо.

Сфера міжнародного туризму, виражена мовою статистики, тобто представлена у вигляді кількісних статистичних показників, знаходить більшу визначеність і вагомість.

Статистикою в Україні займається Державна служба статистики країни - національний орган статистики України, центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується і координується міністром Кабінету Міністрів України. На офіційному веб-сайті Держстату (www.ukrstat.gov.ua) розміщена статистична інформація, яка є доступною та відкритою для всіх користувачів без будь-яких обмежень.

Статистична методологія складається з декількох етапів. Першим етапом є визначення сутності, типів та основних термінів і понять міжнародного туризму; другим є розгляд порядку збирання і методів опрацювання статистичної інформації (методи масового спостереження, методи зведення та групування, методи визначення узагальнюючих та синтетичних показників – методи середніх та відносних величин, аналізу розподілу, вимірювання зв'язку та інші); третім є аналіз обробленої інформації, її подання і наочне представлення (табличний і графічний методи).

Перший етап. Міжнародний туризм – це поїздки осіб з туристичною метою за межі країни постійного проживання з перетином кордону (на термін від однієї доби до року) без здійснення оплачуваної діяльності в місці тимчасового перебування. У Законі України «Про туризм» зазначається, що міжнародний туризм складається з двох типів: виїзного і в'їзного туризмів:

- виїзний туризм – подорожі в іншу країну громадян України та осіб, які постійно проживають на території України;
- в'їзний туризм – подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території.

Суб'єкти і об'єкти міжнародного туризму. В основі системи туризму, на думку швейцарського вченого К. Каспара, лежать дві внутрішні підсистеми:

- суб'єкт туризму – турист, тобто споживач туристських послуг з усім різноманіттям його потреб і мотивів поведінки;
- об'єкт туризму, що включає такі елементи, як туристський регіон і туристську індустрію.

Згідно з концепцією статистики міжнародного туризму статистичний облік повинен здійснюватися за основними статистичними одиницями – суб'єктами туристичної діяльності, якими є туристи, подорожжани, відвідувачі та екскурсанти. Не враховуються іммігранти; прикордонні робітники, дипломати, консульські працівники, військовослужбовці; біженці й кочівники, транзитні пасажери, які формально не в'їжджають у країну через пункти прикордонного контролю.

Учасниками стосунків при здійсненні туристичної діяльності, є: юридичні та фізичні особи, які створюють туристичний продукт, надають туристичні послуги; суб'єктами, що здійснюють та забезпечують туристичну діяльність: туристичні оператори, туристичні агенти, гіді-перекладачі, екскурсанти, спортивні інструктори, провідники та фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності. Таким чином, суб'єкти туристичної діяльності

обслуговують людей (туристів), які тимчасово виїхали зі свого постійного місця проживання.

Об'єкти – країни постачальники туристів та туристичні регіони. *Туристський регіон* (дестинація) – це територія, що має в розпорядженні об'єкти туристського інтересу і пропонує певний набір послуг, необхідних для задоволення потреб туристів. Виділення регіонів слугує аналізу концентрації руху в масштабах світу. Туристським регіоном можуть вважатися: місто, місцевість, район, область, країна або група країн, які турист вибирає як мету своєї подорожі, а також заклади розміщення туристів (готель, пансіонат, хостел, мотель, кемпінг тощо).

Всесвітня організація туризму (ВОТ) у своїй класифікації виділяє країни, які переважно є *постачальниками туристів* (США, Бельгія, Данія, Німеччина, Нідерланди, Нова Зеландія, Швеція, Канада, Англія) та країни, які в основному *приймають туристів* (Австралія, Греція, Кіпр, Італія, Іспанія, Мексика, Туреччина, Португалія, Франція, Австрія, Швейцарія).

Поширеним є розроблене UNWTO туристське районування, відповідно до якого в світі виділяється шість крупних макрорегіонів: Африка, Америка, Східна Азія і регіон Тихого океану, Південна Азія, Близький Схід, Європа.

Другий етап: розглядає основні статистичні одиниці туризму, за якими повинен здійснюватися облік; основні статистичні показники і способи збору цифрової інформації та статистичну звітність.

Згідно з концепцією статистики міжнародного туризму статистичний облік повинен здійснюватися за основними статистичними одиницями – *суб'єктами туристичної діяльності*, якими є *туристи, подорожани, відвідувачі та екскурсанти*. Розглядається також порядок збирання статистичної інформації. Інформацією для статистичного обліку слугують цифрові дані, що характеризують кількісні і якісні показники в'їзного і виїзного туризму в масштабі окремих країн, регіонів і світу, а саме: *кількості прийнятих (або які виїхали)*, у тому числі міжнародних туристів і одноденних відвідувачів, разом й окремо за країнами виїзду, сезонами та метою подорожі.

Основні статистичні показники: кількість суб'єктів туристичної діяльності; кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами; витрати туроператорів на послуги сторонніх організацій, що включені до вартості туристичного пакета; кількість реалізованих туристичних пакетів; вартість реалізованих туристичних пакетів; кількість ночівель туристів, включених до туристичних пакетів.

Способи збору цифрової інформації: вибірка, опитування, спостереження за даними звітності (внутрішньогосподарської, управлінської, фінансової, податкової та статистичної). Статистичне спостереження здійснюється, за допомогою звітності чи спеціально проведених досліджень. Повний перелік форм державних статистичних спостережень представлено у Загальному таблиці (переліку) форм державних статистичних спостережень. Фінансову звітність на

адресу органів державної статистики мають подавати усі респонденти-юридичні особи.

Статистична звітність – звітність, яку складають усі суб'єкти господарювання і яка надає інформацію органам державної статистики для оцінки стану та розвитку економіки держави і планування макроекономічних показників.

Найбільш поширеними методами статистичного спостереження є облік на кордоні та реєстрація прибуттів у місцях розміщення. Служби прикордонного і митного контролю ведуть облік показників в'їзного та виїзного туризму: кількості прибуттів і виїздів, за країнами, цілями поїздки, місяцями року та ін. Облік здійснюється на всіх контрольнопропускних пунктах, в аеропортах, морських портах тощо. Основними джерелами інформації про осіб, які подорожують, слугують в'їзні, виїзні чи посадочні картки й інші аналогічні форми, а також паспорти і візи. В'їзні (виїзні) картки не містять інформації про місця відвідувань туристами, тривалості перебування (кількість ночівель), розміщенні. Тому, окрім обліку на кордоні, застосовується інший метод статистичного спостереження – реєстрація прибуттів у засобах розміщення. Він вдало доповнює прикордонну статистику,

Реєстрація прибуттів у засобах розміщення надає відомості про кількість готелів й інших засобів розміщення: кількість готельних місць, кількість прийнятих іноземних відвідувачів, середньорічний коефіцієнт завантаженості номерного фонду іноземними відвідувачами.

Третій етап: аналіз зібраної інформації, її подання і наочне представлення. Статистика міжнародного туризму включає два основних розділи аналізу: статистика туристських потоків і статистика туристичних доходів і витрат. Для кожного з них UNWTO розробила перелік основних показників.

Туристський потік – це форма взаємодії між місцем призначення, де є пропозиція, і місцем відправлення, де існує попит чи дефіцит подібних послуг і товарів. Найважливішими показниками туристських потоків є кількість прибуттів (вибуттів) і тривалість перебування.

Під кількістю прибуттів (вибуттів) розуміють кількість зареєстрованих туристів, що прибули в ту чи іншу країну (чи вибули з неї) за визначений період часу, переважно календарний рік. Статистика прибуттів формує загальне уявлення про обсяг туристських потоків (*туристичний рух: туристська активність, інтенсивності туристських обмінів*). Відомості про прибуття групуються (методом групувань) за метою подорожі, видами транспорту, що використовується, місяцями заїздів, регіонами та країнами походження туристів.

Кількість прибуттів (в абсолютному вираженні у формі кількості поїздок за той чи інший відрізок часу) є основним показником, що характеризує туристичний рух. Туристська активність, яка є оцінкою інтенсивності туристських обмінів, виражається як відносна величина за кількість прибуттів на 100 осіб населення.

Тривалість перебування вимірюється в годинах для одноденних поїздок і ночівлях, або туро-днях. Ночівлею вважається одна доба, проведена одним туристом у певній країні (місці призначення). Статистика тривалості перебування (кількості ночівель) характеризує туристичні подорожі кількісно та якісно: короткотривалі поїздки (1-3 ночівлі) використовуються для відпочинку і розваг у вихідні та святкові дні, а також з діловими цілями (4-7 ночівель) – це поїздки з різними мотивами, які здійснюють переважно в час додаткової відпустки; середньотривалі поїздки (8-28 ночівель) використовуються переважно для відпочинку, перебуваючи у тривалій відпустці; довготривалі поїздки (29-91 і 92-365 ночівель) використовують для відпочинку, розваг і лікування, інші – з діловими і професійними цілями (монтаж устаткування, навчання за кордоном тощо).

Аналіз інтенсивності розвитку та сезонності туристопотоків. Особливе місце серед факторів, що впливають на розвиток туризму займає сезонність, що виступає як найважливіша специфічна проблема. Під сезонністю або сезонними коливаннями, розуміють більш-менш стійку закономірність внутрішньорічної динаміки постійно повторюваних коливань попиту та пропозиції в туристичній діяльності. Сезонні коливання виявляються і аналізуються на основі рядів динаміки помісячних або поквартальних туристських потоків, що характеризують тенденції розвитку туризму (їх наочне представлення здійснюється за табличним і графічним методами). Крім цього, варто розглядати статистику туристичних доходів і витрат та особливості відображення фінансових результатів туристичної діяльності в платіжному балансі країни.

Отже, концепція статистики міжнародного туризму не обмежується тільки цілями відпочинку та дозвілля, а розглядається як явище, що охоплює світовий ринок подорожей. Це дає змогу розмежувати туризм між країнами та вести облік діяльності відвідувачів. Однією з фундаментальних наук, що працює над збиранням, організуванням, аналізом, інтерпретуванням та представленням даних є статистика та її методологія. Без знання статистичної методології не можна бути висококваліфікованим спеціалістом в галузі економіки, фінансів, бухгалтерського обліку і аудиту, менеджменту та в інших галузях.

Список використаних джерел

1. Аксьонова І. В. Статистичний аналіз диференціації доходів та рівня життя населення України: регіональний аспект // Інфраструктура ринку. – 2019. – № 29. С. 633-640.
2. Галасюк С. С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навчальний посібник. Київ : ЦУЛ, 2019. 178 с.
3. Основи організації наукових досліджень в туризмознавстві: підручник / В. В. Тарасова, І. М. Ковалевська та ін.. Житомир: О.О. Євенок, 2018. 454 с.

4. Методологічні положення державного статистичного спостереження "Колективні засоби розміщення", затверджені наказом Держстату від 10.06.2022 № 175 .
5. Міжнародний туристичний бізнес і логістика в туризмі: навч. посіб. Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 288 с.
6. Стандартизація, сертифікація та ліцензування в туристичній діяльності : підручник / В. В. Тарасова, І. М. Ковалевська та ін. Житомир : ЖНАЕУ, 2018. 372 с.
7. Тарасова В. В., Ковалевська І. М. Економічний аналіз турпідприємств: підручник. Житомир, 2018. 360 с.